

ГРУПОВА ПСИХОТЕРАПІЯ ЗА МЕТОДОМ СИМВОЛДРАМИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Ямницький В. М.

доктор психологічних наук,
професор кафедри психології
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
ORCID ID: 0000-0002-1741-1303

Сторож О. В.

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної психології,
психодіагностики та психотерапії
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0002-2197-1282

У статті представлено теоретичні та практичні аспекти дослідження групової психотерапії за методом символдрами як засобу формування професійної ідентичності майбутніх психологів. Розкрито поняття «професійна ідентичність», що становить собою інтегративну багаторівневу динамічну структуру, що об'єднує особистісні та соціальні аспекти і є результатом професійного самовизначення, ставлення особистості до себе як до професіонала й до обраної професії. Проаналізовано, що групова психотерапія за методом символдрами спирається на основи глибокої психології, центральною методикою якої є особлива форма уявлення образів – імагінація і її символічне значення, що забезпечує створення умов для внутрішньої трансформації учасників групи. Визначено, що групова психотерапія за методом символдрами дає змогу ефективно розвивати ключові компетенції майбутніх психологів, особливо з використанням основних методів: мотивів і проєктивних малюнків до них у поєднанні з активними методами соціально-психологічного навчання, що сприяє формуванню професійної ідентичності та розвитку самооцінки учасників. Обґрунтовано, що групова робота одночасно стимулює підготовку до професійної взаємодії і вдосконалює особистісні та професійні характеристики, що необхідні для ефективною практичною діяльністю. Відмічаємо, що психотерапевтична робота з майбутніми психологами у формуванні продуктивної професійної ідентичності реалізувалася основними її компонентами: мотиваційно-ціннісним, когнітивно-рефлексивним, проєктно-поведінковим, емоційно-вольовим, діяльнісно-практичним на когнітивному, афективно-оцінному та поведінковому рівнях. Проаналізовано, що внаслідок групової роботи майбутні психологи переосмислили свій статус у професійному становленні, перейшовши до усвідомленої та самостійної позиції вибору професійного шляху.

Ключові слова: професійна ідентичність, майбутні психологи, групова психотерапія, метод символдрами, імагінація, професіонал, спеціаліст, фахівець, професійна спільнота, мотиви, активне соціально-психологічне навчання, проєктивний малюнок.

Yamniysky V. M., Storozh O. V. Group psychotherapy using the symboldrama method as a means of forming the professional identity of future psychologists

The article presents theoretical and practical aspects of the study of group psychotherapy using the symbolic drama method as a means of forming the professional identity of future psychologists. The concept of "professional identity" is revealed, which is an integrative multi-level dynamic structure that combines personal and social aspects and is the result of professional self-determination, the individual's attitude to himself as a professional and to the chosen profession. It is analyzed that group psychotherapy using the symbolic drama method is based on the foundations of depth psychology, the central method of which is a special form of image representation – imagination and its symbolic meaning, which ensures the creation of conditions for the internal transformation of group participants. It is determined that group psychotherapy using the symbolic drama method makes it possible to effectively develop the key competencies of future psychologists, especially using its methods: motifs and projective drawings for them in combination with active methods of socio-psychological training, which contributes to the formation of professional identity

and the development of self-esteem of participants. It is substantiated that group work simultaneously stimulates preparation for professional interaction and improves personal and professional characteristics that are necessary for effective practical activity. We note that psychotherapeutic work with future psychologists in the formation of a productive professional identity was implemented by its main components: motivational-value, cognitive-reflective, project-behavioral, emotional-volitional, activity-practical at the cognitive, affective-evaluative and behavioral levels. It is analyzed that as a result of group work, future psychologists reconsidered their status in professional development, moving to a conscious and independent position of choosing a professional path.

Keywords: professional identity, future psychologists, group psychotherapy, symbolic drama method, imagination, professional, specialist, specialists, professional community, motives, active socio-psychological learning, projective drawing.

Вступ. Суспільні тенденції кінця ХХ – початку ХХІ століття в Україні роблять тему нашого науково-практичного дослідження особливо актуальною, оскільки в різних сферах життя зростає попит на професійну психологічну допомогу – у політиці, освіті, культурі, медицині, військовій галузі та інших напрямках. Зазвичай робота психолога є непередбачуваною і вимагає від нього ухвалення грамотних рішень у поєднанні особистісних цінностей з професійними стандартами. Так, самосвідомість фахівця, яка забезпечує здатність до реалістичної самооцінки власних професійних і особистих якостей, стає ключовою передумовою успішного виконання професійних обов'язків.

Становлення психолога як фахівця розглядається як тривалий процес особистісного зростання, у якому людина формує власну професійну позицію та стиль, спираючись на наявні особистісні й професійні ресурси. Психолог у своїй роботі відіграє роль провідника конструктивних способів розв'язання проблем розвитку суспільної свідомості й культури. Досягнення цієї ролі можливе лише за умови професійної та внутрішньої зрілості, що забезпечує здатність узгоджувати власний досвід і ресурси з вимогами соціального середовища.

Розвиток професійної ідентичності є важливим етапом особистісного становлення майбутніх психологів. Завдяки цьому процесу здобувачі освіти мають змогу визначити власні професійні функції, рольові позиції, особистісні цінності та професійні наміри. Сформована професійна ідентичність сприяє кращому усвідомленню власних можливостей і меж, підсилює саморефлексію та формує реалістичну й здорову самооцінку, що забезпечує основу для результативної психологічної практики.

Наукові праці В. Джеймса, Е. Еріксона та З. Фрейда описують глибокий аналіз структури ідентичності. А. Гузь, Д. Завалішина, Дж. Мід та Л. Шнейдер детально аналізують різні її аспекти. Такі автори, як А. Ватерман, І. Кон та К. Роджерс, приділяють увагу процесу ідентифікації як способу самовизначення. Е. Еріксон та Дж. Марсія ретельно досліджували етапи розвитку ідентичності та її рівні. Роботи Я. Андрушко, Г. Балла, А. Борисюк, Ж. Вірної, О. Дробот, Н. Тавровецької, Л. Хашиєвої і Д. Швець висвітлюють багатогранність ідентичності як ключового елемента особистості. Такі дослідники, як А. Борисюк, В. Волошина, І. Дружиніна, В. Злишков, О. Ляшенко та інші, вивчали професійну самосвідомість майбутніх психологів. Зокрема, О. Ляшенко досліджував формування профідентичності майбутніх психологів протягом навчання, акцентуючи увагу на адаптації до університетського середовища на початковому етапі опанування ролі психолога.

Теоретична основа групової психотерапії за методом символдрами ґрунтується на психодинамічній традиції, представленій такими вченими, як М. Балінт, Д. Віннікотт, Е. Еріксон, О. Кернберг, Х. Кохут, І. Ліхтенберг, М. Малер, Ш. Ференці, А. Фрейд, З. Фрейд, Х. Хартман, Р. Шпіц і К. Г. Юнг. На сьогодні є понад 15 напрямів психотерапії, що використовують роботу з образами, однак символдрама вирізняється найбільшою глибиною теоретичного підґрунтя та методичною впорядкованістю. Вона інтегрує принципи класичного психоаналізу з більш пізніми течіями розвитку психодинамічної думки: зокрема, з теорією об'єктних відносин М. Кляйн, Его-психологією А. Фрейд та Х. Хартманна; психоаналізом Самості Х. Кохута,

а також їх подальшими інтерпретаціями в роботах М. Балінта, Д. Віннікотта, Е. Еріксона, М. Малера, О. Кернберга, Ш. Ференці та інших.

Мета статті полягає в теоретичному дослідженні та практичному застосуванні групової психотерапії за методом символдрами як засобу формування професійної ідентичності майбутніх психологів.

Методи та методики дослідження. Для розв'язання поставлених завдань ми застосували комплекс *методів*: *теоретичні* – систематизація та узагальнення наукової літератури з обраної теми для визначення сучасного стану досліджень, індуктивний та дедуктивний аналіз, що дає змогу виводити загальні закономірності й застосовувати їх для пояснення конкретних аспектів досліджуваної проблеми, моделювання та структуризація теоретичних положень для формування узгодженої системи знань з теми; *методи символдрами* – мотив «Луг», мотив «Меч», мотив «Посудина», мотив «Мій кабінет через п'ять років», мотив «Мій ідеальний клієнт», мотив «Міст у моє професійне майбутнє», мотив «Образ моєї професійної зрілості» та проєктивні малюнки до них; *активні методи соціального-психологічного навчання* – групова дискусія, мозковий штурм, рольові ігри, методи самоаналізу та самооцінювання.

Результати. Професійна ідентичність формується через засвоєння особистістю основних професійних ролей, норм, цінностей та через становлення внутрішньої мотивації, яка спрямовує людину на ефективну діяльність [8, с. 68]. Цей процес охоплює самоотождоження з професією, вибудовування уявлень про ідеального спеціаліста, сприйняття себе як професіонала та розроблення стратегій досягнення поставлених професійних ідеалів [2, с. 101]. Важливим складником є ставлення до професії як до засобу особистісної реалізації, задоволення власних потреб і можливості підтвердити власну компетентність. Вхідження до професійної спільноти сприяє затвердженню стандартів і моделей поведінки, які визначають основу самосприйняття та самооцінки [2].

А. Борисюк описує професійну ідентичність як інтегративну багаторівневу дина-

мічну структуру, що об'єднує особистісні та соціальні аспекти і містить усвідомлені й неусвідомлені компоненти. Вона є складником самосвідомості, результатом професійного самовизначення та визначає ставлення особистості до себе як до професіонала, ставлення до обраної професії та до членів професійної спільноти. За Ж. Вірною, професійна ідентичність формується через особистісне прийняття професії [9].

У наукових дослідженнях здебільшого визначають професійну ідентичність як одну з форм соціальної ідентичності, яка існує разом з іншими її різновидами. Проте специфічні характеристики, які пов'язані з її формуванням і механізмами функціонування, нерідко залишаються невиділеними, що обмежує розуміння її унікальної ролі в професійному та особистісному становленні [1].

Оцінювання професійної придатності фахівця може здійснюватися різними методами, зокрема диференційно-діагностичним, який орієнтується на відповідність між компетентностями індивіда та вимогами професії. Однак повна відповідність трапляється не завжди, і це породжує питання узгодження особистісних рис з професійними стандартами. Саме на цьому ґрунтується концепція компенсації, що пропонує механізми пом'якшення таких розбіжностей [2, с. 102].

У дослідженнях професійної ідентичності центральним поняттям є «професіонал», яке зазнало значних змін у відповідь на соціокультурні та економічні трансформації. Сьогодні ж професіоналом вважають особу, що поєднує високий рівень спеціалізованих навичок із соціальними компетенціями та внутрішньо психологічною зрілістю. Такі фахівці вирізняються сформованим професійним світоглядом, належним менталітетом та почуттям належності до своєї професійної спільноти, а професійна ідентичність стає ключовою ознакою їхньої особистості [2; 6; 8].

Наукові спостереження І. Кузьміної демонструють, що професійний рівень спеціаліста зростає разом із розвитком його особистості. Поглиблення особистісного розвитку впливає на трансформацію професійної діяльності, роблячи її більш змістовною, інноваційною та багатогранною. Такий процес взаємозбага-

чення професійної та особистісної сфер стимулює подальше зростання особистості й формування смислових орієнтирів у професійній діяльності. Основою професіоналізму є сформована професійна ідентичність, що виникає завдяки самоактуалізації, а розвиток особистості й професійні компетенції часто відбуваються одночасно [6, с. 104].

Аналіз наукової літератури свідчить, що професійна ідентичність є невід'ємним складником соціальної ідентичності особистості. Вона формує основу професійної компетентності, даючи змогу спеціалістам інтегрувати цінності та норми своєї професійної спільноти й ідентифікувати себе з обраною діяльністю. Професійна ідентичність одночасно виконує захисну функцію, мінімізуючи можливі негативні наслідки, пов'язані з виконанням професійних обов'язків [2, с. 103].

Отже, розвиток професійної ідентичності є фундаментальним досягненням у професійному становленні особистості. Його ефективність значною мірою визначається адекватністю обраного кар'єрного шляху, який є критерієм успішності професійного формування.

Серед підходів у розвитку професійної ідентичності важливе місце посідає групова психотерапія, зокрема за методом символдрами. Кататимно-імагінативна психотерапія (далі – КП) – це психодинамічний метод, створений видатним німецьким психотерапевтом Х. Льюйнером у середині ХХ століття. Цей підхід довів свою ефективність у роботі з невротичними розладами, проблемами особистісного розвитку та психосоматичними захворюваннями [3; 5; 7].

КП визначають три ключові риси: її основа закладена в глибинній психології, центральною методикою є імагінація, а робота відбувається з образами та їх символічним змістом. На думку сучасних науковців, які досліджують метод символдрами, головними детермінантами розвитку особистості та поведінки є неусвідомлені психічні процеси – фантазії, потяги, конфлікти й механізми захисту та їх розвиток в об'єктних стосунках. Підхід побудований на класичному психоаналізі та його подальших напрямів – теорії потягів, Его-психології, теорії об'єктних відносин, Self-психології, психології розвитку та інші [3–5; 10].

Науковці вважають, що символдрама поєднує в собі як «розкривальний», так і «підтримувальний» компонент психотерапевтичних методів. «Розкривальний» компонент методу полягає в поступовому й контрольованому саморозкритті клієнта / учасників у процесі індивідуальної або групової роботи. «Підтримувальний» та стабілізуючий компоненти забезпечуються особливою структурою стосунків між психотерапевтом і клієнтом / учасниками, яка часто приводить до виникнення аналітичної ситуації перенесення. На думку Х. Льюйнера, це явище не лише змінює структуру Его, а й сприяє її творчому збагаченню та розширенню [3; 5].

Порівняно з іншими психотерапевтичними методами, символдрама має значну перевагу у своїй системності та чіткій технологічній організації, оскільки спирається на структурні способи застосування. Завдяки цьому метод є одночасно практичним, ефективним і зручним для навчання та є дієвим засобом для подолання психологічних труднощів. Крім того, КП вирізняється універсальністю та відносно невеликою тривалістю терапії, що відповідає вимогам, сформульованим у роботах К. Графе щодо сучасних підходів психотерапії [3].

Ефективність групової психотерапії за методом символдрами ґрунтується на кількох базових засадах:

1. Пріоритет уяви як основного психотерапевтичного інструмента. Імагінації допомагають учасникам групової роботи звернутися до глибинних рівнів психіки та проявити приховані переживання.

2. Символічна природа внутрішніх проблем. Завдяки образам учасники можуть розуміти свої конфлікти в символічній формі, що створює нові можливості їх розв'язання.

3. Активність учасників як важливий чинник терапії. Учасники групової взаємодії самостійно досліджують власні ресурси, а психотерапевт підтримує та організовує умови для такого процесу [3].

Ключовою метою групової психотерапії за методом символдрами є формування в учасників здатності усвідомлювати зміст власних несвідомих детермінант – мотивів, конфліктів та інших психічних утворень, а також забезпе-

чення можливості вербалізації та емоційного опрацювання переживань. Окрім цього, терапія спрямована на знаходження суб'єктами нових способів розв'язання психологічних труднощів та підвищення рівня психологічної стійкості [4; 10].

У процесі групової роботи за методом символдрами психотерапевт пропонує учасникам уявити образ – імагінацію на задану тему, що в концепції Х. Льюїнера визначається як «мотив». Зауважуємо, що є певна концептуальна кореляція між окремими мотивами та характеристиками психологічних проблем чи етапами особистісного розвитку учасників [3; 7].

У межах групової психотерапії за методом символдрами особливу значущість має процес створення учасниками проєктивних малюнків, як у груповому, так й в індивідуальному форматі, що репрезентують їх пережиті психічні образи. Спеціалісти Інституту КІП в Німеччині розробили психодіагностичну техніку, яка дає змогу через аналіз малюнка отримувати інформацію про внутрішній досвід учасника. Цей інструмент особливо ефективний у роботі з особами, які мають обмежену здатність до уяви, труднощі у вербалізації емоцій або мають численні внутрішні обмеження та комплекси. Для інтерпретації малюнків використовують об'єктивні діагностичні параметри: формат і розмір аркуша, орієнтація зображення, наявність рамок, зміщення композиції, застосування перспективи, вибір матеріалів тощо. Відповідно, групова КІП спирається на концепцію, що імагінації відображають внутрішні конфлікти, емоційні переживання, захисні механізми, ресурси та травматичний досвід, які опрацьовують у контексті анамнезу, актуальної ситуації та процесів перенесення і контрперенесення [3].

Групова психотерапія за методом символдрами застосовує різні техніки та забезпечує створення умов для внутрішньої трансформації учасників. Символи в терапевтичному процесі виконують подвійну функцію: вони відображають поточний емоційний стан учасників та слугують засобом для когнітивного й емоційного осмислення переживань. Відтворення ситуацій на основі символів дає змогу учасникам визначити причини психічного дистресу й водночас прожити емоційний досвід, що

сприяє його інтеграції та ефективній адаптації до змінених умов життя [4; 10].

Тому нами запропоновано групову психотерапію за методом символдрами для майбутніх психологів у формуванні їх професійної ідентичності.

Відповідно, у контексті сучасних соціальних викликів є необхідність реформувати підходи до підготовки майбутніх психологів. Важливим є розуміння молодими спеціалістами мети своїх професійних зусиль, а також здатність застосувати здобуті знання та навички в реальних умовах. Становлення особистості в професії часто характеризується потребою в самоствердженні, розбудові соціальних взаємодій, асиміляції професійних ролей та у формуванні адекватної самооцінки відповідно до прийнятих у галузі стандартів та цінностей.

Групова психотерапія за методом символдрами дає змогу ефективно розвивати ключові компетенції майбутніх психологів. Використання методів символдрами – мотиви й проєктивні малюнки до них у поєднанні з активними методами соціально-психологічного навчання, сприяє формуванню професійної ідентичності та розвитку самооцінки учасників. Одночасно групова робота стимулює підготовку до професійної взаємодії і вдосконалює особистісні та професійні характеристики, що необхідні для ефективної практичної діяльності.

Метою групової психотерапії стало формування професійної ідентичності майбутніх психологів із застосуванням методу символдрами, а також підвищення психологічної готовності учасників до майбутньої професійної діяльності, що містить зміцнення їх здатності адаптуватися та ефективно діяти в професійному середовищі.

Крім того, групова психотерапія створює умови для самореалізації учасників і визначення стратегій професійного зростання, що передбачає опанування технік самоаналізу, оцінки власних ресурсів й обмежень, а також планування кар'єрного розвитку відповідно до індивідуальних та професійних цілей.

Завданнями групової психотерапії із застосуванням методу символдрами були:

1. Поглиблення самосвідомості та створення сприятливих можливостей для профе-

сійного й особистісного зростання майбутніх психологів.

2. Стимулювання формування професійної ідентичності та зміцнення ключових практичних навичок для продуктивної професійної діяльності й адаптації.

3. Розвиток психологічної культури та підтримка мотивації до постійного професійного самовдосконалення.

4. Удосконалення перцептивних і рефлексивних здібностей, розширення вміння аналізувати соціальні обставини та власні поведінкові реакції.

5. Виявлення та подолання професійних бар'єрів шляхом розкриття внутрішніх перешкод і пошуку стратегій їх усунення.

6. Підвищення якості комунікативних навичок і формування досвіду професійного спілкування.

7. Формування адекватної самооцінки, здатності об'єктивно аналізувати свої досягнення й обмеження, що є основою здорової професійної позиції.

8. Посилення психологічної ресурсності та розвиток професійно-важливих якостей, необхідних для ефективної діяльності психолога.

Принципи групової психотерапії в методі символдрами містять комплекс положень, що підтримують її ефективність і послідовність. Серед них: *гомогенність / гетерогенність та правильно організований сетинг* (умови, які сприяють згуртованості й оптимальному розподілу простору й часу); *системність та інтегрованість* (використання впорядкованого навчального підходу, який охоплює всі елементи професійної діяльності); *принцип реалістичності* (моделювання й аналіз реальних професійних ситуацій із постановкою чітких завдань); *конфіденційність* (захист приватної особистої інформації); *змістова коректність і відповідність завданням групової психотерапії*; *добровільність, активність та позиція дослідника* (заохочення до включеності, вільного вибору та наукового ставлення до групової взаємодії); *творчість і партнерські стосунки* (розвиток креативності та співпраці); *принцип «тут і зараз»* (актуалізація переживань і дій у моменті); *усвідомленість поведінки* (формування здатності критично аналізувати й коригувати власні реакції в професійній діяльності) [10; 11].

Відповідно, у груповій психотерапії для майбутніх психологів застосовували символдраматичні мотиви й аналіз проєктивних малюнків до них та активні методи соціально-психологічного навчання на професійну ідентичність і конструктивну професійну самооцінку:

1. Групові дискусії, у межах яких розгляд складних ситуацій допомагає глибше усвідомити професійні виклики та спірні питання завдяки спільному аналізу й пошуку рішень.

2. Мотив «Луг» для отримання ресурсного стану, створення та обговорення малюнків;

3. Мотиви на чоловічу й жіночу ідентичність: «Меч» та «Посудина», створення та обговорення малюнків;

4. Методи самоаналізу й самооцінювання, які спрямовані на усвідомлення психологічних можливостей та обмежень учасників.

5. Рольові ігри, які дають змогу моделювати типові ситуації професійної практики та опрацьовувати варіанти поведінки.

6. Мотив «Мій кабінет через п'ять років», створення та обговорення малюнків.

7. Метод мозкового штурму, який стимулює креативне мислення та колективне обговорення й ухвалення рішень.

8. Мотив «Мій ідеальний клієнт», створення та обговорення малюнків.

9. Мотив «Міст у моє професійне майбутнє», створення та обговорення малюнків.

10. Мотив «Образ моєї професійної зрілості», створення та обговорення малюнків.

11. Інтерактивні обговорення, що забезпечують обмін думками й досвідом, підтримка активності та емоційної залученості учасників.

Слід зазначити, що застосування креативного підходу в груповій психотерапії за методом символдрами та насиченість групового процесу значущими для розвитку учасників подіями й створення безпечного простору для їх взаємодії – формують оптимальні умови для швидкого й ефективного професійного становлення майбутніх психологів. Така організація роботи сприяє не тільки вдосконаленню фахових компетентностей, а й особистісному зростанню учасників. Вибір цього формату продиктований можливістю повною мірою розкрити творчий потенціал майбутніх психологів і сприяти глибокому усвідомленню професійної діяльності як важливого складника їх саморозвитку.

У процесі групової психотерапії за методом символдрами ставилася мета сформувати в майбутніх психологів цілісне розуміння себе як майбутніх професіоналів і зрілих особистостей на когнітивному, афективно-оцінному та поведінковому рівнях. Так, на *когнітивному рівні* розвивалися усвідомлення можливостей учасників, уявлення про себе в ролі психолога та здатність моделювати власне професійне майбутнє. На *афективно-оцінному рівні* відбувалося формування адекватної професійної самооцінки, розуміння її основних аспектів і позитивних емоцій щодо обраної професії. На *поведінковому рівні* увагу зосереджували на формуванні прагнення до професійної самореалізації, на зростанні задоволеності діяльністю та розвитку здатності до самоконтролю і корекції поведінки.

Важливо відмітити, що психотерапевтична робота з майбутніми психологами у формуванні продуктивної професійної ідентичності реалізовувалася основними її *компонентами*: мотиваційно-ціннісним, когнітивно-рефлексивним, проєктно-поведінковим, емоційно-вольовим, діяльнісно-практичним.

Отже, застосування методів символдрами в груповій психотерапії спрямоване на підтримку процесу становлення професійної ідентичності майбутніх психологів. Набутий досвід свідчить, що саме розвиток професійної ідентичності є фундаментом у формуванні компетентного спеціаліста. З огляду на це, актуальною є необхідність розширення освітніх ресурсів і можливостей, які сприятимуть підвищенню ефективності професійної підготовки.

Висновки. Як показав практичний досвід, групова психотерапія за методом символдрами

стала ефективним засобом формування професійної ідентичності майбутніх психологів. Учасники групової роботи активно працювали над *когнітивно-рефлексивним* компонентом для вдосконалення рефлексії щодо себе та своїх можливостей у взаємодії з майбутньою професією; над *мотиваційно-ціннісним* компонентом, що підтримував стійку мотивацію до подолання труднощів в опануванні професійних компетентностей; над *проєктно-поведінковим* компонентом, який дав змогу проводити практичну роботу з моделями різних проблемно-професійних ситуацій; над *емоційно-вольовим* компонентом, що сприяв розвитку саморегуляції та подоланню пригнічених станів і над *діяльнісно-практичним* компонентом, що допоміг планувати й реалізовувати професійні дії у власній психологічній практиці.

Внаслідок групової роботи майбутні психологи переосмислили свій статус у професійному становленні, перейшовши до усвідомленої та самостійної позиції вибору професійного шляху, де зовнішній тиск і думки інших уже не мають визначального впливу. Під час групової психотерапії за методом символдрами майбутні психологи розвивали професійно важливі якості, що забезпечують їхню як внутрішню, так і зовнішню ефективність. Вони працювали над удосконаленням особистісних та професійних компетентностей, які стають фундаментом їхньої професійної зрілості. Групова психотерапія за методом символдрами сприяла зміцненню самооцінки та формуванню впевнених, відповідальних, толерантних і самостійних особистостей, здатних до позитивної самопідтримки та розглядання себе як майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Андрушко Я. С. Професійна ідентичність особистості як психологічний феномен. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. № 19. С. 104–110.
2. Доценко К. М. Основні напрямки дослідження професійної ідентичності у сучасній психологічній науці. *Культура народів Причорномор'я. Точка зору*. 2007. С. 101–106.
3. Жилівська Т. Л., Обухов-Козаровицький Я. Л. Символдрама: теорія і практика : навч. посіб / 2-ге видання, виправлене і доповнене. Хмельницький : ХНУ, 2020. 269 с.
4. Кататимно-імагінативна психотерапія Т. 1 / За ред. Л. Коттє-Бірнбахер, У. Заксе, Е. Вільке. Львів : Місіонер, 2025. 212 с.
5. Кісарчук З. Г., Лазос Г. П. Кататимно-імагінативна психотерапія: сучасний стан розвитку та перспективи застосування у вітчизняному психотерапевтичному просторі. *Актуальні проблеми психології*. Том 3. Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України; 2013. Вип. 9. С. 5–32.
6. Кузьміна І. П. Професійна ідентичність майбутніх фахівців. *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2012. Випуск 1. С. 102–106.

7. Литвиненко С., Ямницький В. Метод кататимно-імагінативної психотерапії (КІП) як засіб психологічної реабілітації особистості. *Психологія: реальність і перспективи*: збір. наук. праць. Рівне, 2022. Випуск 18. С. 101–107.
8. Міненко О. О. Особистісне змінювання в процесі професійної підготовки студентів-психологів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 227 с.
9. Терновий В. А. Поняття професійної ідентичності як психологічного феномену. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. Київ : Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2024. Вип. 6. С. 138–144.
10. Ульман Г. Вступ до кататимно-імагінативної психотерапії / Перекл.: Н. Богатиренко. Жовква : Місіонер, 2020. 132 с.
11. Чорна І. М. Механізми лікувальної дії психотерапії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12 (психологічні науки)*. Київ, 2015. Випуск 2(47). С. 193–199.

References

1. Andrushko, Ya. S. (2013). Profesiina identychnist osobystosti yak psykhologichnyi fenomen. *Aktualni problemy sotsiologii, psykhologii, pedahohiky*, 19, 104–110. [in Ukraine].
2. Dotsenko, K. M. (2007). Osnovni napriamky doslidzhennia profesiinoi identychnosti u suchasni psykhologichni nauki. *Kultura narodiv Prychornomor'ia. Tochka zoru*, 101–106. [in Ukraine].
3. Zhylovska, T. L. (2020). Obukhov-Kozarovytskyi Ya. L. Symvoldrama: teoriia i praktyka: navch. posib / 2-he vydannia, vypravlene i dopovnene. *Khmelnyskyi : KhNU*, 269. [in Ukraine].
4. Katatymno-imahinatyvna psykhoterapiia T.1 (2025) / Za red. L. Kottie-Birnbakher, U. Zakse, E. Vilke. Lviv : Misioner, 212. [in Ukraine].
5. Kisarchuk, Z. H., Lazos, H. P. (2013). Katatymno-imahinatyvna psykhoterapiia: suchasnyi stan rozvytku ta perspektyvy zastosuvannia u vitchyznianomu psykhoterapevtychnomu prostori. *Aktualni problemy psykhologii. Tom.3*: Kyiv : Instytut psykhologii im. H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy, 9, 5–32. [in Ukraine].
6. Kuzmina, I. P. (2012). Profesiina identychnist maibutnikh fakhivtsiv. *Visnyk NTUU "KPI". Filosofii. Psykhologii. Pedahohika*, 1, 102–106. [in Ukraine].
7. Lytvynenko, S., Yamnytskyi, V. (2022). Metod katatymno-imahinatyvnoi psykhoterapii (KIP) yak zasib psykhologichnoi rehabilitatsii osobystosti. *Psykhologii: realnist i perspektyvy: zbir. nauk. prats*. Rivne, 18, 101–107. [in Ukraine].
8. Minenko, O. O. (2004). Osobystisne zminiuvannia v protsesi profesiinoi pidhotovky studentiv-psykhologiv : dys. ... kand. psykol. nauk : 19.00.07 – pedahohichna ta vikova psykhologii. Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova. Kyiv, 227 [in Ukraine].
9. Ternovyi, V. A. (2024). Poniattia profesiinoi identychnosti yak psykhologichnoho fenomenu. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Psykhologii*. Kyiv : Tavriiskyi natsionalnyi universytet imeni V.I. Vernadskoho, 6, 138–144. [in Ukraine].
10. Ulman, H. (2020). Vstup do katatymno-imahinatyvnoi psykhoterapii / Perekl.: N. Bohatyrenko. Zhovkva : Misioner, 132. [in Ukraine].
11. Chorna, I. M. (2015). Mekhanizmy likuvalnoi dii psykhoterapii. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 12 (psykhologichni nauky)*. Kyiv, 2(47), 193–199. [in Ukraine].

Стаття надійшла до редакції 15.11.2025

Стаття прийнята 02.12.2025

Статтю опубліковано 23.12.2025